

Jonathan Ovesen
(f. 1990), adjunkt i retorik og dansk på
Frederiksværk Gymnasium og HF.

NÅR ANALYSE AF PRAKTISK ARGUMENTATION BLIVER UPRAKTISK

– alternative værktøjer

Denne artikel foreslår og argumenterer for alternativer til Toulmins argumentmodel, når eleverne skal undersøge tekster fra den offentlige debat, og hvordan magtkampen om den offentlige meningsdannelse udspiller sig retorisk. Desuden kan disse alternativer med fordel anvendes, når eleverne selv skal producere argumenterende tekst, fx i den debatterende artikel.

Praktisk argumentation er et vigtigt fagligt område i både dansk- og engelskfaget. Det er her, vi arbejder med menings- eller holdningsudvekslende tekster fra virkeligheden og undersøger den offentlige debat og demokratiske samtale mellem både politikere og borgere. Og som det er med de mange andre faglige områder i danskfaget, kigger vi ned i vores metodiske værktøjskasse for at finde de helt rigtige begreber og teorier til opgaven. I det store rum for litteratur er der værktøj nok til at få enhver snedkerlærling helt op at ringe, men hvis man kigger ned i det lille rum i værktøjsskassen, der hedder retorik, er det en noget skrabet omgang af rustne bor og halvbøjede søm, der ligger dernede. Foruden de lidt sløve appelformer griber de fleste dansklærere ud efter Toulmins argumentmodel som en fast del af pensum. Det har jeg også selv gjort, men ofte tænkt, at modellen er upraktisk for eleverne – og det er jo lidt paradoksalt, når vi nu har

med praktisk argumentation at gøre. Argumentationsanalysen ender med at ligne en kemilærers tavle med molekyle-tegninger, hvor modellens enkelte dele forgrener sig i et stort net. Er det en påstand, eller er det et belæg til en anden påstand? Og er dette belæg ikke en ny påstand med et nyt belæg, der også er en påstand? Er det en rygdækning, eller er det i sig selv en påstand? Jeg kan ikke finde hjemlen, skal man bare formulere den selv? Og når analysen er færdig, har man ikke rigtig fået en dybere forståelse af argumentationen i teksten.

Toulmins argumentmodel fra bogen *The Uses of Argument* fra 1958 er en grundsten inden for argumentationsteori, fordi den er et opgør med den traditionelle formelle logik. Modellen bygger dels på Aristoteles' teoretisering af det retoriske enthymem, der adskiller sig fra den logiske syllogisme. Og dels bygger den på retssalens argumentationsform og

sprogbrug: *claim, data, warrant, qualifier, rebuttal* og *backing*, som modellens begreber hedder på engelsk. Modellen egner sig til at forstå på et teoretisk plan, hvad et praktisk retorisk argument er, og hvordan det fungerer. Men den egner sig ikke specielt godt til at analysere tekster fra virkeligheden, som ikke lader sig kategorisere og ordne i en model, eller til at sige noget om det *karaktéristiske* ved argumentationen i en tekst. Selvom man bruger Toulmins model på en mere fri måde, risikerer man stadig, at elevernes analyser ender som en instrumentaliseret og konstrueret øvelse, hvor de ikke får forholdt sig til det særlige ved argumentationen i teksten. Jeg foreslår ikke at skylle alle begreberne ud i toilettet – VVS'erne bliver rasende! Ex er begrebet *gendrivelse* relevant og vigtigt. Begrebet er dog ikke Toulmins, men Ciceros begreb med den latinske betegnelse *refutatio*.

Retorikken tilbyder andre metodiske værktøjer, som jeg her vil komme med forslag til og argumentere for som værende mere frugtbare for elevernes analytiske arbejde og almene dannelse i forhold til offentlig debat og sproglig magt generelt.

Argumentationens fire faser

Praktisk argumentation er ikke bare et spørgsmål om at give argumenter for eller imod en påstand. Ofte er de debatterende parter slet ikke enige om, hvad det er, de faktisk diskuterer. I den offentlige meningsdannelse foregår en konstant kamp om at definere, hvad debatterer i det hele taget går ud på. For at undersøge denne magtkamp kan man med fordel bruge begreberne om *argumentationens fire faser*, som Merete Onsborg og Charlotte Jørgensen har beskrevet i bogen *Praktisk argumentation*: den konstaterende, den definerende, den evaluerende og den advokerende fase. I teorien ville en eksemplarisk debat gennemleve alle fire faser, men i praksis sker det sjældent – en undersøgelse heraf kan afsløre den grundstruktur, en given debat er bygget op af.

I den konstaterende fase forsøger man at finde frem til en enighed om, hvorvidt det, man diskuterer, overhovedet eksisterer. Mange gange vil denne fase springes over, fordi parterne er enige om det: Mette Frederiksen har givet ordre om at slå alle landets mink ihjel. Så langt er vi enige. Men den konstaterende fase er mere præsent i spørgsmålet om, hvorvidt Mette Frederiksen slettede sine SMS'er eller ej. Hvis vi ikke er nået til enighed om denne præmis, er det svært at fortsætte debatten.

I den definerende fase forsøger parterne at definere problemets karakter. Og her opstår ofte en uenighed, hvor parterne i debatten slet ikke er enige om, hvad de debatterer. Et godt eksempel er debatten om crop-tops i folkeskolen. Den ene fløj i debatten argumenterede for, at et forbud mod crop-tops var diskrimination af kvindeskønnet og en seksualisering af pigekroppen, mens den anden fløj argumenterede for, at en skole godt kan forvente anstændig påklædning af eleverne. Parterne var ikke enige om, hvad debatten overho-

vedet gik ud på – var det en debat om ulige behandling af piger og drenge eller en debat om, hvad en skole kan forvente af elevernes generelle påklædning? Den definerende fase blev altså i denne debat centrum for kampen om meningsdannelse.

Når vi er enige om, at problemet eksisterer, og hvad problemet i det hele taget er, kan man bevæge sig til den *evaluerende fase*, hvor man debatterer, hvilken værdi og hvilke konsekvenser problemet har. Det er her, rigtig meget offentlig debat foregår. Er det i orden at slå landets mink ihjel trods et lovbrud, eller at en skole nedsætter forbud mod crop-tops? Hvilke konsekvenser har det og for hvem?

Når problemet er blevet debatteret, og de mulige argumenter på hver side af problematikken er kommet frem, kan debatten bevæge sig videre til den *advokerende fase*. Det er her, parterne argumenterer for, hvad vi skal gøre ved problemet. Ofte ser man debat, hvor parterne bevæger sig i denne fase uden at være blevet enige i de andre faser, og så kan en løsning jo have lange udsigter. Omvendt kan fasen også være en mangelvare i debatter, hvor ingen af parterne kan komme med nogle handlingsorienterede perspektiver.

En analyse af debattens forskellige faser er en dissekering af, hvordan og på hvilke niveauer en given debat foregår.

Topik

En anden metode til at undersøge debatterende tekster er *topik*. Konceptet blev udviklet i det antikke Grækenland som en metode til at generere argumenter. Det kan altså både anvendes i et produktivt og analytisk øjemed. Topos betyder sted og i denne metode: steder, man kan gå hen og finde argumenter. Den offentlige debat er fyldt med argumenter, der er hentet fra forskellige typer af topoi – eller emner. Det kunne fx være argumenter, der handler om *økonomi, etik og moral, tid, miljø eller klima, æstetik, kultur eller religion*, og det kunne også være modsætnings-topoi som fx *individ overfor samfund* eller *tradition overfor fornyelse*. Listen over forskellige topoi er ubegrænset – det vigtige for analysen er at tydeliggøre, hvor debattens argumenter bliver hentet fra.

Metoden er også velegnet til at træne eleverne i selv at generere argumenter for en holdning. Man kan bede eleverne indtage en bestemt position i en debat og derefter få dem til at finde argumenter ud fra forskellige topoi. Herefter kan man bede dem indtage den modsatte position og igen finde argumenter ud fra de samme topoi som før. Metoden sørger for, at argumentationen bliver varieret og nuanceret – noget, eksamensgenren *den debatterende artikel* ofte kan savne lidt hos mange elever.

Situationen bestemmer

Uanset hvilke metoder man anvender i undersøgelsen af argumenterende tekster, bør tekstens *kommunikationssituation* stå helt centralt i undersøgelse. Retorik er altid situationel. Af samme grund vægter jeg tekster, hvor eleverne har

mulighed for at sætte sig ind i kommunikationssituationen, langt højere end retoriske tekster, der ligger langt fra elevernes erfaringshorisont. Talekonteksten til *I have a dream* er noget nær umulig for eleverne at sætte sig ind i, medmindre de har et grundigt forløb om 60'ernes USA i historiefaget samtidig.

Mange, inklusive jeg selv, anvender Ciceros pentagram til at analysere kommunikationssituationen, fordi den giver et fuldt overblik over elementerne i tekst-kontekst: Hvorfor bruger netop denne afsender disse topoi eller befinder sig i disse faser af argumentationen i netop denne debat overfor netop denne modtager? Elementerne hænger sammen i et net og bør altid analyseres i sammenhæng med pentagrammets andre elementer.

En anden metode til analyse af kommunikationssituationen, som tit bliver overset i danskfaget, er Lloyd F. Bitzers *Den retoriske kommunikationssituation* fra 1968. Her skriver Bitzer, at retorik altid opstår som et svar på et problem ude i virkeligheden, som kalder

på en retorisk adresse-ring. Begrebet *exigence* henviser til problemet fra virkeligheden, som kalder på et svar fra den specifikke afsender: Det er et problem, at en folkeskolelærer forbyder piger at gå i crop-tops, eller omvendt er det et problem, at nogle mennesker problematiserer denne rektors beslutning. Audience er hos Bitzer den modtager, som har mulighed for at gøre noget ved exigence. Det er ikke nødvendigvis hele det faktiske publikum, men dem, der kan gøre noget ved problemet – han kalder dem *mediators of change*. I kommu-

nikationssituationer er der også en masse omstændigheder eller constraints, der kan påvirke afsenders kommunikation i enten negativ eller positiv retning, og som har betydning for, hvorfor og hvordan ytringen konstrueres. Afsenders opgave er at udforme et fitting response på exigence til de specifikke *mediators of change* og i den forbindelse tage højde for eventuelle constraints. Bitzers begreber kan fungere uddybende og supplerende til Ciceros pentagram og give eleverne nogle redskaber til at analysere tekstens kommunikationssituation.

De metoder til analyse af argumenterende tekster, jeg her har foreslået som en erstatning af Toulmins argument-model, er ikke nødvendigvis noget laservaterpas eller andet nyt og smart værktøj. Det er gode gamle snedkerremedier, der kan hjælpe eleverne med at få argumentationsanalysens spindeltrappe til at stå lidt mere stabilt og give dem nogle andre værktøjer til at forstå, hvordan magtkampen om den offentlige meningsdannelse fungerer i praksis.

